

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาพตัวแทนผีผู้หญิงในละครโทรทัศน์” เป็นการศึกษาด้วยความคิดเบื้องต้นว่า “ผีผู้หญิง” ในละครโทรทัศน์นี้ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (constructed) หากแต่การสร้างนั้นจะมีวัตถุประสงค์ที่มีความแตกต่างกันไป และเมื่อนำมารวมกันเป็น “ผีผู้หญิง” ในละครโทรทัศน์จึงมีคำถามว่า เธอเหล่านี้ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด และมีความหมายเช่นใด

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาถึงภาพตัวแทนของผีผู้หญิงในละครโทรทัศน์ โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากร

ในการศึกษาภาพตัวแทนผีผู้หญิงในละครโทรทัศน์ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากละคร “ผีผู้หญิง” ที่ออกอากาศเป็นเวลาติดต่อกัน 20-30 ตอน ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3, 5 และ 7 ตั้งแต่ปี 2540-สิงหาคม 2548 ทั้งหมด 20 เรื่อง

สาเหตุที่ผู้วิจัยเริ่มต้นศึกษาตั้งแต่ปี 2540 เนื่องจาก ปี 2540 เป็นปีที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ความมั่งคั่งของคนไทยที่เป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจนั้นจบลง คนจึงเริ่มกลับหลังเข้าค้นหารากเหง้าของตนเอง ซึ่งความเชื่อเรื่องผี นั้นก็เป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกลงไป ความเชื่อของคนไทยตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดมีศาสนาขึ้น ดังนั้น ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ละครแนวผี จึงมีปรากฏออกมาให้เห็นเป็นจำนวนมาก และเป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสมของการวิจัย

ผู้วิจัยได้มีการแบ่งประชากรเป็น 2 ขั้นตอน เพื่อให้การติดตามการวิเคราะห์ง่ายขึ้น กล่าวคือ

ขั้นแรก ผู้วิจัยทำการสำรวจละครผีที่ออกฉายตั้งแต่ปี 2540-เดือนสิงหาคม 2548 รวมเวลาทั้งหมด 8 ปี โดยเก็บข้อมูลจากเรื่องย่อละครเล่มละ 25 บาท พบว่า ละครผีผู้หญิงที่ตรงกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 เรื่อง ได้แก่ สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน ห้องุ่น พรายปราวณา ตาวิบุหา ภูตพิศวาส แม่นาค บ้านบุษบาบับน เปตวัดสุทัศน์ แม่ย่านาง เสือ อังกอร์ ปะการังสีดำ เกล็ดมรกต รัตติกาลยอดรัก แม่นาคพระโขนง แม่นาคพระนคร ทายาทอสูร วิญญาณพิศวาส เรือนนพเก้า และ สุสานคนเป็น

จากนั้น เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาละครทั้งหมด พบว่า ในละคร “ผีผู้หญิง” ปรากฏภาพของ “แม่” และ “เมีย” หรือสิ่งที่เป็นอื่น (other) ซึ่งเป็นภาพของตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ตลอดเวลา ตามที่แนวคิดสตรีนิยมได้กล่าวไว้ในบทที่ 2

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อเรื่องของละครทุกเรื่อง พบว่า แก่นเรื่องของละคร “ผีผู้หญิง” ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่สอดคล้องกับที่ แคนเตอร์ และ โจนส์ (Cantor & Jones, 1983 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 161) ได้เคยค้นพบในเรื่องแต่ง (fiction) สำหรับผู้หญิง ที่แก่นเรื่องหลัก ประกอบด้วย 3S ได้แก่ Sin (บาป ถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติพฤติกรรมทางเพศให้เหมาะสม) Suffering (ถ้าพยายามฝ่าฝืนมาตรฐานของสังคมต้องเดือดร้อน) และท้ายสุด คือ Sorrow ซึ่งเป็นชะตากรรมของผู้หญิงอยู่แล้ว

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกแก่นเรื่องของละคร “ผีผู้หญิง” ได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. “ผีรกรัก” ซึ่งเป็นภาพของเมีย มีจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง พรายปรารภนา, เรือนนพเก้า, แม่ย่านาง, แม่นาค, แม่นากพระโขนง, ตาเรือพระ, เกล็ดมรกต, บ้านบุษบาบัน, วิญญาณพิศวาส, แม่นาคพระนคร, ภูตพิศวาส, และ รัตติกาลยอดรัก
2. “ผีจ้ายอม” ซึ่งเป็นภาพของความเป็นอื่น มีจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง อังกอร์, เสือ, ทายาทอสูร, ปะการังสีดำ, และเปรตวัดสุทัศน์
3. “ผีแม่” ซึ่งเป็นภาพของแม่ มีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน, สุสานคนเป็น และ ห้องหุ่น

ขั้นที่สอง ผู้วิจัยคัดเลือกละครแต่ละแก่นเรื่องแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกเรื่องที่มีลักษณะของ “ผีผู้หญิง” ที่มีความโดดเด่นที่สุดมาวิเคราะห์ แก่นเรื่องละ 1 เรื่อง รวมทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่

1. ผีรกรัก ได้แก่ เรื่อง พรายปรารภนา (drama)
2. ผีจ้ายอม ได้แก่ เรื่อง เสือ (fantasy)
3. ผีแม่ ได้แก่ เรื่อง สะใภ้ซ่าส์ แม่ย่าเฮี้ยน (comedy)

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ละครเหล่านี้ในเบื้องต้นต้นของแก่นเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของตัวละครแต่ละแก่นเรื่องอย่างกว้าง ๆ

จากนั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตัวละครแต่ละแก่นเรื่องอย่างเจาะลึก โดยนำตัวละครที่ได้เลือกไว้ในขั้นที่ 2 เป็นตัวอย่างหลัก และจะวิเคราะห์ละครทุก ๆ เรื่องตามที่ได้แบ่งไว้แล้วในขั้นที่ 1 เป็นตัวอย่างรอง เพื่อให้ผู้อื่นสามารถติดตามการวิจัยได้อย่างชัดเจนขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาในละครโทรทัศน์ ที่ปรากฏตัวละครนำเป็น “ผีผู้หญิง” เพื่อศึกษาภาพตัวแทน “ผีผู้หญิง” ว่ามีลักษณะอย่างไร และเพราะเหตุใดจึงมีการสร้างภาพตัวแทน “ผีผู้หญิง” ออกมาเช่นนั้น โดยการวิเคราะห์เนื้อหานั้นจะใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตัวเนื้อเรื่องของ John Cawelti, Lawrence Perrine และ กาญจนา แก้วเทพ ประกอบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากนั้น เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวละครผีผู้หญิงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ไปตีความกับทฤษฎีเรื่องภาพตัวแทน โดยมีกรอบในการมองปรากฏการณ์แบบสตรีนิยมเพื่อวิเคราะห์ และพิจารณาภาพตัวแทนผีผู้หญิงที่ปรากฏในละครโทรทัศน์

เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ภาพตัวแทนผีผู้หญิง ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง และเกณฑ์การวิเคราะห์ตัวละคร โดยได้แบ่งเกณฑ์เป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

1. โครงเรื่อง (Plot)
2. แก่นเรื่อง (Theme) ได้แก่ ผีอรัก ผีจำยอม และผีแม่
3. มุมมองผู้เล่าเรื่อง (Point of view)

การวิเคราะห์ตัวละคร

1. การใช้อำนาจของ “ผีผู้หญิง” ได้แก่ อำนาจในทางบวก อำนาจในทางลบ และอำนาจในทางบวกและลบ
2. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ สถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ
3. พัฒนาการของตัวละคร ได้แก่ พัฒนาการทางกายภาพ ทางจิตใจ และอำนาจก่อน-หลังตาย
4. เวลา และสถานที่การปรากฏตัว

5. ความสัมพันธ์ระหว่างผี กับตัวละครอื่น ๆ ได้แก่

ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีผู้หญิง” กับตัวละครหญิง, ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีผู้หญิง” กับตัวละครชาย, ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร “ผีผู้หญิง” กับ ผีผู้หญิง และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร “ผีผู้หญิง” กับตัวละครผีผู้ชาย

ส่วน “ผีจำยอม” จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีผู้หญิง” กับผู้ที่เป็นสาเหตุของการกักขัง, ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีผู้หญิง” กับผู้กักขัง และความสัมพันธ์ระหว่าง “ผีผู้หญิง” กับผู้ปลดปล่อย

6. อำนาจ เพื่ออธิบายถึงเบื้องหลังการใช้อำนาจต่าง ๆ ของ “ผีผู้หญิง”

7. จุดจบ เพื่ออธิบายถึงการนำเสนอละครที่ในที่สุดต้องสะท้อนภาพที่สังคมยังคงต้องการให้ “ผู้หญิง” เป็นอยู่

8. การกักขังและปลดปล่อย

โดยลักษณะของการวิเคราะห์ จะเป็นไปตามแผนภาพ ที่ 3.1

แผนภาพที่ 3.1
การวิเคราะห์ภาพตัวแทนผู้หญิง

